

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1214>

Geliş Tarihi: 14.02.2018

Kabul Tarihi: 09.04.2018

KÜRESELLEŞME KAVRAMININ SİYASİ TARİH YAZIMINA ETKİLERİ*

Efe SIVIŞ**

Öz

Küreselleşme kavramının 1990'lı yıllardan itibaren akademik yazımda yoğun olarak kullanıldığı ve söz konusu kavramın siyasi tarih yazımı üzerindeki etkisinin belirginleştiği görülmektedir. Bu çalışmada; bireylerin, ürünlerin, hizmetlerin ve bilginin ülkelerarası dolaşımının serbestleştiği bir süreç olarak kavramsallaştırılan küreselleşmenin siyasi tarih yazımı üzerindeki etkileri ele alınmaktadır. Toplumlar arası etkileşimin dramatik bir biçimde artması, yaşanan ortak gezegenin tarihinin yazılması ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Bu ihtiyaca yanıt vermesi beklenen yaklaşım olarak küresel tarih yazımı öne çıkmaktadır.

Çalışmada küresel tarihin selefî olarak konumlandırılan dünya tarihi yazımının temel özellikleri incelenmiştir; Bunlar Batı merkezli yaklaşım, ulus devlet temelli yaklaşım, modernleşme teorisi eksenli yaklaşımlardır. Makalenin ana sorusu, küreselleşmenin etkisindeki tarih yazımında bu özelliklerde bir dönüşümün yaşanıp yaşanmayacağıdır. Çalışmada dünya tarihi yazımının özelliklerinin bir biçimde dönüşüm geçirecekleri savunulmakta ve söz konusu dönüşümün niteliği üzerinden tartışmalar yürütülmektedir. Bununla beraber küresel tarih perspektifiyle gerçekleştirilmiş çalışmalardan örnekler verilmiş, söz konusu çalışmaların geleneksel dünya tarihi anlayışından farklı olan yönleri ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Küreselleşme, Küresel Tarih, Dünya Tarihi, Batı Merkezlilik, Ulus Devlet.*

* Bu makalenin yazımında Efe Sıvış tarafından 4. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu'nda sunulmuş "Yeni Çağın Siyasi Tarihi Yazılırken; Küresel Tarih Yazımında Dönüşüm ve Süreklilikler" başlıklı tebliğden yararlanılmıştır.

** Öğretim Görevlisi Dr., Altınbaş Üniversitesi.

The Impact Of Globalization Concept On Political History Writing

Abstract

Starting from the 1990s, there has been a growing interest on globalization concept in scholarly works. While the concept refers to arising interchange of people, products, services and information among countries, this articles tackles with its affects on political history writing. Rising interactions among societies bring the need for the writing history of the common planet. Global history writing comes to the fore to respond such need.

In this article characteristics of the world history perspective which is regarded as predecessor of global history are analyzed. These are Eurocentric, nation state based and modernization theory based approaches. The main question is whether mentioned characteristics would transform or perpetuate. It is argued that when it comes to global history writing; these characteristics would transform as discussed further in the manuscript. Besides that, outstanding works conducted from a global history perspective are given to stress its difference from world history perspective.

Key Words: *Globalization, Global History, World History, Eurocentric, Nation State.*

Giriş

Literatürde yer alan siyasi tarih alışmaları çeşitli alt ve yan sorular ierseler de özünde basit bir soruya odaklanmışlardır; 1500'lü yıllardan itibaren dñyanın geri kalanını silah, ticaret, teknoloji ve diplomasi yoluyla fethedenler niçin Avrupalılar olmuştu da mesela Çinliler ya da Afrikalılar olmamıştı? Diğer bir deyişle benzer zekâ seviyesinde olmalarına rağmen Batılıların niçin bu kadar ihraç edebileceği kargosu vardı da buna karşılık Yeni Ginelilerin ihraç edebilecekleri kargo sayısı sınırlıydı?¹

Bir görüşe göre tarihsel sürecin dñyanın değişik bölgelerinde birbirlerinden farklı seyir izlemesinin sebebi insanların ve toplumların doğalarının birbirlerinden farklı olmasıydı. Diğer bir deyişle, Avrupalı insanların doğaları, dñyanın geri kalanını fethetmeye, siyasi ve ekonomik başarı sağlamaya Çinlilerden ya da Afrikalılardan daha uygundu. Bu perspektifin toplumsal süreçlerin dinamiklerini göz ardı etmesi ve tarihsel süreçlerin nedeni olarak insan doğasını göstermesinin ırk temelli bir yaklaşım olduğu savunulabilir. Irk temelli yaklaşımların, Batılı akademisyenler tarafından ortaya çıkarıldığı ve bu yaklaşımın sömürgeleşme sürecini aklama amacı olduğu

¹ Diamond Jared, *Tüfek, Mikrop Ve elik*, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, Ankara, 2008, s. 3.

ve Batı merkezli bir yapıya sahip olduğu savunulabilir. Diğer yandan sömürgeleşme sürecinin yıkıcılığı sonucunda Batılı toplumlar tarafından duyulan pişmanlık, utanç gibi duyguların söz konusu yaklaşımla dindirilmeye çalışılmış olması muhtemeldir. Bu yaklaşıma göre tüm olup bitenin sorumlusu Avrupalı insanların doğasıydı. Tarihsel sürecin bu şekilde yaşanması kaçınılmaz olduğu gibi, bir suçlu da aranmamalıydı.

Bir başka görüş ise çeşitli coğrafi kıtalar arasında bulunan ekolojik farklılıklara odaklanmaktadır. Buna göre MÖ 11000 yılıyla MS 1500 yılı arasında çeşitli alanlarda farklılıkların oluşmasının altındaki neden çevresel faktörlerdi. MS 1500 yılına gelindiğinde Avustralya ve Amerika kıtasındaki insanlar avcı-toplayıcı olarak yaşamlarını sürdürüyordu. Buna karşılık Avrasya'da yaşayanlar, Amerika'nın ve Sahra'nın güneyindekiler tarım, hayvancılık, metal işleme teknolojisi ile içli dışlı olmaya başlamış, bir yandan da siyasal örgütlenmelere girişmişti.²

Akademik siyasi tarih yazımında 1960'lı yıllardan itibaren çeşitli değişimlerin yaşandığı görüldü. Siyasi tarih yazımının ekonomi, sosyoloji, antropoloji gibi diğer disiplinlerden beslenmesi bu değişimlerin gerçekleşmesinde etkili oldu. Örneğin siyasi tarih yazımına ilişkin yenilikçi unsurlar içeren *Annales* okulunun, eleştirel teorisinin bu sürece katkı sağladığı görülmektedir. *Annales* okulu, siyasi tarihin; ekonomik, toplumsal, siyasi ve kültürel açıdan bir bütün olarak değerlendirilmesinin gerekliliğine işaret etmiştir. Ne var ki tarihçilik yazımında o dönem için yenilikçi sayılabilecek *Annales* okulunun küresel tarih anlayışıyla ilişkilendirilmesi kolay değildir. *Annales* okulu esas olarak iki farklı kategoriye ayrılabilir. Bunlardan birincisi bölge ya da köy çalışmalarıdır. Fransa'nın güneyindeki Languedoc, Burgonya, Beauvaisis gibi alanlara yönelik çalışmalar söz konusu bölgeleri derinlemesine incelemektedir. İkinci perspektif ise Braudel'in 'dünya' ismi verdiği bölgelere yönelik çalışmaları içerir ki Akdeniz, İspanyol Atlantik bu kapsama girmektedir. *Annales Okulu*'nun küresel tarihten ayrıştığı nokta ise söz konusu çalışmaların birbirleri ile 'konuşmaması' ve etkileşimde olmamalarıdır.³ Bu nedenle *Annales Okulu* kapsamındaki çalışmaların geleneksel ulusal tarih çalışmalarından farklı olsa da küresel bir anlayışı içerdiklerini söylemek zor görünmektedir. Ne var ki ulusal tarih yazımından bir sapma gösterilmesinin,

² Ibid., s. 5.

³ Bartolome Yun Casalilla, "Localism, Global History and Transnational History: A Reflection from the Historian of Early Modern Europe," *Historisk Tidskrift*, Vol. 127, No:4, 2007, p. 665.

küresel tarihe giden süreci tetiklediği savunulabilir. Annales okulu ile beraber, mikro tarihçiliğin çeşitli formları, “aşağıdan tarih”, kadın ve cinsiyet çalışmaları gibi unsurlar, geleneksel tarih anlayışını belirli ölçüde dönüşüme zorlamıştır.

Küresel tarihçilik, belirtildiği üzere geleneksel tarih anlayışına meydan okuyan ilk girişim değildi. Tarihçilikte yaşanan yenilikçilik arayışları Michel Foucault gibi teorisyenlerin marifetiyle analiz seviyesinin ulus devletler yerine fabrika, okul ya da aile gibi daha küçük birimlere yöneltilmesiyle belli ölçüde ifadesini bulmuştu.⁴

Diğer yandan günümüzde gelişmişlik düzeyi bakımından görel olarak geride kalmış/bırakılmış ülkelerin durumunu Batı'nın 1500'lü yıllardan bu yana sürdürdüğü ekonomik istismarı ile açıklayan eleştirel çalışmaların siyasi tarihçilik açısından önemli bir kazanım olduğu düşünülebilir.⁵ Andre Gunder Frank'in Batı merkezli bir tarihçiliği benimsemeyip, çalışmalarında Latin Amerika'yı ve Asya'yı merkeze alması benzer bir adım olarak değerlendirilebilir.⁶ Siyasi tarihçilikte yerleşik düzene eleştirel yaklaşan anlayışın küresel tarih yazımında da kendine yer bulması, siyasi tarihçiliğin gelişimi açısından önemlidir. Sovyetler Birliği'nin 1991'de çöküşüyle küreselleşme olarak adlandırılan süreç, etkisini tüm akademik disiplinlerde olduğu gibi siyasi tarih alanında da hissettirmeye başladı. Diğer yandan küresel bir bakışla yapılan tarihçiliğin yeni değer kökleri çok eskiye dayanan bir geleneğin devamı olduğunu savunan görüşler de mevcuttur.⁷

Küreselleşme fenomenine dair genel geçer bir kavramsallaştırma bulunmamaktadır. Küreselleşme, daha önceki siyasal düzenden radikal bir sapma anlamına mı gelmektedir? Yoksa mevcut düzenin farklı bir diskurla tekrar sunulması mıdır? Küreselleşme teorisyenleri bu sorulara farklı biçimlerde yaklaşmaktadırlar. Örneğin dönüşümcüler olarak bilinen çevreler, dünya düzeninde tarihsel bir kayma yaşandığını savunmakla beraber yenilikçilerden farklı olarak yaşananların biricik ve ahistorik olduğu görüşünü reddetmektedirler. Buna göre küreselleşme, modern çağların başından beri var

⁴ Peter Burke, *New Perspectives on Historical Writing*, Cambridge, Polity Press, 1991, p. 2.

⁵ Immanuel Maurice Wallerstein, *World-Systems Analysis : An Introduction*, Durham, Duke University Press, 2004.

⁶ Andre Gunder Frank, *Latin America: Underdevelopment or Revolution; Essays on the Development of Underdevelopment and the Immediate Enemy*, New York, Monthly Review Press, 1970.

⁷ Stephen Mennell, "The Globalization of Human Society as a Very Long-Term Social Process: Elias's Theory," *Theory, Culture & Society*, Vol. 7, No: 2-3, 1990, p. 359.

olan bir süreçtir. Diğer yandan küreselleşmeyi Soğuk Savaş sonrasında itibaren daha kısa erimli bir süreç içinde ele alan çalışmalar da mevcuttur. Ne var ki uzun erimli bir bakış açısının küresel tarih çalışmalarına daha büyük bir katkı sağlayacağı savunulabilir.⁸ Dönüşümcüler, 16. Yüzyıldan itibaren farklı toplumların ve ekonomilerin birbirleri ile kademeli olarak entegre olması ile 20. Yüzyıldan itibaren teknolojilerin, internetin, finans sistemlerinin toplumları birbirine bağlanmasını aynı sürecin parçaları olarak değerlendirmektedirler. Öyle ki küreselleşme, başlı başına yeni bir kavram değil, uzun süreli bir tarihsel sürecin günümüzdeki uzantısıdır. Dolayısıyla ayrı bir süreçten bahsedilmemeli, süreklilik ve dönüşüm unsurlarına odaklanılmalıdır. Bu çevreler küreselleşmenin süreklilik özelliğine vurgu yapmakta, dünyanın uzun yıllardır kademeli bir biçimde ticari gruplara ayrıldığı ve bu sürecin iktisadi-siyasi bir seyir izlediği savı üzerinde durmaktadır. Buna göre dünya tarihinde küreselleşmenin üç aşamada yaşanmıştır. Bunlardan ilki; sanayi devriminden itibaren yaşanan modern küreselleşme, ikincisi 1600 ve 1700'lü yıllarda yaşanan Avrupalı ön küreselleşme, üçüncüsü ise bölgesel merkezlerin bulunduğu, ilkçağlardan 17. Yüzyıla kadar yaşanan arkaik ve Avrupa merkezli ön küreselleşme sürecidir.⁹ Diğer yandan günümüzde küreselleşmeye atfedilen bazı özelliklerin 20 yıl önce karşılıklı bağımlılık kavramının kapsamında ele alındığı ortadadır. Karşılıklı bağımlılık kavramında esas olarak iki ülkenin birbirleri ile etkileşimi söz konusuysa, küresel düzende etkileşim çok boyutlu bir hal almıştır.¹⁰ Yenilikçiler olarak isimlendirilebilecek grup ise toplumlararası etkileşimlerin yüzyıllardır süregelen bir süreç olduğuna itiraz etmemekle beraber Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra etkileşimin derinleştiği ve küreselleşme ismi verilen yeni bir safhanın başladığı görüşündedirler. İki grup da günümüzde küreselleşme sürecinin yaşandığı konusunda birleşmektedirler.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından yaşanan toplumlararası etkileşimin ve küresel sistemdeki aktörler arası ilişkilerin derinleşmesi siyasi tarih yazımını da etkiledi. Günümüzde bireylerin, her tür hizmetin, bilginin ve metanın dünyanın bir coğrafi bölgesinden diğerine kolaylıkla aktarılabilirdiği bir süreç yaşanmaktadır. Küreselleşme kavramı, esasen Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından geçen yirmi yıldır yaygın bir biçimde kullanılmaya

⁸ David Northrup, "Globalization and the Great Convergence: Rethinking World History in the Long Term," *Journal of World History*, Vol. 16, No:3, 2005, p. 267.

⁹ Anthony G Hopkins, *Globalization in World History*, New York, W. W. Norton, 2002, p. 4-7.

¹⁰ David Held and Anthony G. McGrew, *Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması*, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2008, s. 97-98.

başlandı. Çıkış noktası ekonomi temelli olan kavram, çokuluslu şirketlerin ve finansal ağların, siyaset kurumunun engellerinden belirli oranlarda kurtulmasına ve dolaşımın serbestliğine yönelik bir gidişata işaret etmektedir. Gerçek ya da sanal fark etmeksizin ticarete konu olan her türden metanın, ülkelerin coğrafi sınırlarını aşarak farklı destinasyonlara ulaşması ve gezegenin küresel bir köy olarak isimlendirilmesi aynı sürecin göstergeleridir. Bu dolaşımın sağlanabilmesi ve ticarete konu olan metaların daha fazla tüketilebilmesi adına ihtiyaç duyulan alt yapı; telekomünikasyon ve çevrimiçi sistemlerle desteklenmektedir. Gazeteci Tom Friedman, küreselleşmenin dünyayı yassılaştırdığını savunmaktadır. Buna göre internet ve diğer modern iletişim teknolojileri, Soğuk Savaş ve sosyalist düşüncelerin sonu, ismi küreselleşme dönemi olan yeni bir tarihsel süreci başlatmıştır.¹¹

Bireylerin arasındaki mesafenin daha önce olmadığı kadar azalması, küreselleşme sürecinin mekâna ve zamana ilişkin yeni nosyonların oluşmasını sağlaması, farklı bir dünyanın 'bizimkinden' çok da kopuk olmadığı hissiyatını beraberinde getirdi. Tüm toplumların aynı vasıtada yolculuk yapan ve birbirleriyle benzeşen tecrübeleri yaşadığına dair algı bu sürecin etkisiyle güçlendi. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra yaşanan iletişim devriminin, geçmişe dair algıların üzerinde de etkisi oldu. Tarihçiler ve tarih okuyucuları yeryüzünün çeşitli yerlerini daha fazla gezme ve tanıma imkânı bulurken internet teknolojileri tarihçilerin küresel forumlara internet üzerinden katılmalarını sağladı. 21. Yüzyılda tarih yazımının alışılagelmişin dışında olacağı öngörüsünün sebeplerinden biri teknolojinin disiplin üzerinde yaratacağı etkilerdir.¹² Siyasi tarihin akademide, medyada ve dolayısıyla kamuoyunda popürlüğini korumasının başlıca nedeni günümüzdeki koşulların oluşmasını anlamada sunduğu imkânlardır. Çalışmanın başında 21. Yüzyılda değişik coğrafi bölgelerin ve toplumların arasında gözlenen devasa farkların sebeplerinin ne ya da neler olabileceği sorulmuştu. Bu farkların toplumlar tarafından fark edilmesi ve toplumların kendi yaşam düzeylerini farklı toplumlarınkilerle karşılaştırma girişimlerinin siyasi tarihe yönelik ilgiyi

¹¹ Thomas Friedman, *The Lexus and the Olive Tree: Understanding Globalization* (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2000), xi-xxii.

¹² Sebastian Conrad, *What Is Global History?* (New Jersey: Princeton University Press, 2016), p. 2.

artırdığı düşünülebilir.¹³ Siyasi tarihçiler, ilerleme kaydeden iletişim teknolojileri kanalıyla coğrafi açıdan çok uzak mesafede bulunan ülkelere ilişkin çalışmaları dahi yürütebilme imkânına kavuştu. Örneğin ABD, İngiltere gibi ülkelerin ulusal arşivlerine ya da uluslararası, ulusal gazetelerin arşivlerine internet yoluyla ulaşmak mümkün hale geldi.¹⁴

1960'lardan itibaren belirli ölçüde terkedilmeye başlanan lider ve devlet temelli, 'yukarıdan' bir perspektif sunan bakış açısına olan ilgi azalırken farklı etnik ve dini topluluklara, azınlıklara yönelik çalışmalar öne çıkmaya başladı. Benzer şekilde çevre, iklim, cinsiyet ve kültür alanındaki çalışmalar küreselleşen dünyada önem kazandı. Küreselleşme süreci evvelce tekil olarak devletleri ve orduların birbirlerine karşı gerçekleştirdikleri savaşları ele alan tarih yazımının üzerinde etki göstermektedir. Küresel tarih; bağlantılılık, etkileşim, kozmopolitizm ve karmaşıklık kavramlarına odaklanmaktadır. Tarihçiler bu kavramlarla Avrupa'nın ve Asya'nın kültürlerini, gelişimlerini etkileyen bağlantılar aramaktadır. Söz konusu arayışlar alanda sorulagelen eski soruların yerine yeni alanlara da odaklanabilmektedir. Bu kavramlar arasında diasporalar, büyükelçilikler, ticari misyonlar, dini ideolojiler, şehir yaşamının bağlantılı tarihleri, materyal kültürün ve faydalı bilginin yayılımı bulunmaktadır.¹⁵

Daha önceleri çağdaş tarihçilik olarak bilinen kavram geleneksel anlayışla gerçekleştirilen çalışmaları kapsıyordu. Ne var ki dünya günümüzde entegre bir küre haline geldi. Fakat söz konusu kürenin bir tarihi bulunmuyordu. Yeni düzen, tarih yazımını geleneksel bir anlayışla gerçekleştiren tarihçilerin işini zorlaştırmıştır. 20. Yüzyılın sonunda, dünya tarihi yazımının karşılaştığı en büyük zorluk, küresellik çağında dünyanın geçmişine yönelik bir aktarımın gerçekleştirilmemiş olmasıydı.¹⁶

¹³ Küresel tarihin büyük ölçüde karşılaştırmalı analizlere dayandığını savunan bir çalışma için bkz. Patrick O'Brien, 'Historiographical Traditions and Modern Imperatives for the Restoration of Global History', *Journal of Global History*, Vol. 1, No:1, 2006, p. 3–39.

¹⁴ Amerikan Ulusal Arşivleri için bkz. <https://www.archives.gov/>, İngiliz Ulusal Arşivleri için bkz. <http://www.nationalarchives.gov.uk>, Boğaziçi Üniversitesi'nin Kütüphanesi yoluyla ulaşılan uluslararası gazete arşivleri için bkz. <http://www.library.boun.edu.tr/veri-tabanlari.php?scope=news>

¹⁵ Maxine Berg, "Global History: Approaches and New Directions", in *Writing the History of the Global : Challenges for the 21st Century*, Ed. by Maxine Berg, Oxford, Oxford University Press, 2013, p. 10.

¹⁶ Michael Geyer and Charles Bright, "World History in a Global Age", *American Historical Review*, Vol.100, No:4, 1995, p. 1037.

Yeni koşulların siyasi tarih yazımı üzerindeki etkisi, tarihin belirli bir coğrafyanın değil fakat tüm insanlığın tarihini kapsayacak biçimde küresel bir bakışla yazılmasına yönelik tartışmaları tetikleemektedir. Bu çalışmada dünya tarihi olarak isimlendirilen yazım yönteminden küresel tarih yazımı olarak isimlendirilen yönteme geçişte yaşanması beklenen dönüşüm ve sürekliliklerin üzerinde durulmaktadır. Çalışmada küresel tarih yazımının selefi ile karşılaştırıldığında sürmesi beklenen dönüşüm ve süreklilikler üç başlıkta toplanmıştır. Bunlardan ilki tüm gezegenin tarihini Batı medeniyetini merkeze alarak değerlendiren Batı merkezli siyasi tarihçilik anlayışıdır. İkincisi ulus devleti tek analiz seviyesi olarak belirleme eğilimidir. Bu bölümde 1648 yılında imzalanan Vestfalya anlaşmasından sonraki süreçte şekillenen ve 1789 Fransız Devrimi ile oluşumları hız kazanan ulus devletlerin günümüzde ne derecede geçerli oldukları tartışılacaktır. Üçüncüsü modernleşme teorisi yaklaşımıdır. Bu bölümde serbest pazar ekonomisini benimsemiş ve Batılı demokratik değerleri içşelleştiren devletlerin geri kalan tüm devletler için bir çıpa olarak gösterildiği tarih anlayışı sorgulanacaktır. Tüm devletlerin doğrusal olarak belirli aşamalardan geçip nihayet liberal demokrasiye erişmesine yönelik öngörü tartışılacaktır.

Küreselleşmeden Küresel Tarihe; Kavramsallaştırmada Karşılaşılan Zorluklar

Peter Burke, Soğuk Savaş'ın sona erdiği tarih olarak kabul edilen 1991 yılında yayımlanan çalışmasında, tarihçilikte yenilikçilik arayışlarının sinyallerini vermiştir. Burke, 19. Yüzyılda ulusal tarih anlayışının baskın olduğunu fakat bu anlayışın artık dünya tarihi ve yerel tarihle rekabet etmek durumunda olduğunu savunmuştur. Ayrıca tarihçilik açısından birçok alanın da yeni oluştuğunu kaydetmiştir. Birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılmaları zor olan yeni alanların arasında sosyal tarih, ekonomi tarihi, çalışma ilişkileri tarihi, şehir tarihi bulunmaktadır. Örneğin ekonomi tarihçileri artık ilgi alanlarını üretim süreçlerinden tüketim süreçlerine de kaydırıldığından, bu alanı sosyal tarihle ayrı düşünmek zorlaşmıştır. Benzer şekilde tüketim süreçlerinin anlaşılabilmesi için sosyal tarihe de ihtiyaç duyulmaktadır.¹⁷

Diğer yandan küresel tarih yazımının da selefleri gibi zımmen farklı ideolojik unsurlar doğrultusunda suiistimal edilebileceği yönünde eleştiriler seslendirilmektedir. Bu görüşü savunanlar, küreselleşmenin de bizatihi bir

¹⁷ Burke, *New Perspectives on Historical Writing*, p., 1.

ideoloji barındırdığını ve Batı'nın küreselleşme sürecini dünyayı kültürel ve ekonomik açıdan kuşatması için araçsallaştırdığı argümanını öne sürmektedirler. Nitekim ABD'nin Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından küreselleşmeden oldukça nemalanmış, ihracatı Amerikan büyümesinin üçte birine denk gelmiştir. Amerikan ekonomisi yaşanan krizlere rağmen o dönem için otuz yılın en düşük işsizlik oranlarına gerilemiştir. Diğer yandan, Amerikan Başkanı Bill Clinton'ın 1998 yılında uluslararası sistemin küresel bir yeni düzene evrilmesi gerektiğini kaydetmiş olması anlamlıdır.¹⁸ Küresel kültürün bir bakıma Batı ve Japonya merkezli olduğu ve kavramın söz konusu iki odağın siyasi ve finansal gücünden beslendiği ortadadır. Küreselleşme, gezegenin tamamına yayılmış bir kavrama işaret etse de söz konusu kavramın kurumsal yapısı halen gelişmiş ülkelerde bulunmaktadır. Bu da küreselleşmenin tıpkı modernleşme gibi bir üst anlatı olup olmadığı sorusunu gündeme getirmektedir.¹⁹

Diğer yandan küresel tarih perspektifinin ulusal tarihleri göz ardı ettiği ve geçmişteki “küçük boşlukları” yok saydığı, yalnızca insanların ve metaların hareketliliğine odaklandığı ve hegemonik bir yaklaşıma sahip olduğu eleştirileri yöneltilmektedir. Buna karşılık küresel tarihçiler eleştirilere yanıt vermekte ve küresel tarihin hareketli olmayan unsurları da ele aldığı, ulusal tarihleri, yerel motifleri, bireyleri, banliyöleri, izole edilmiş bölgeleri de kapsadığını savunmaktadırlar. Küresel tarih kavramına kuşkuyla yaklaşanlar ‘küresel’, ‘ulus aşırı’, ‘kültürlerarası’ gibi terimlerin çok sık kullanıldığına vurgu yapmaktadırlar. Alandaki çalışmaların Batı'nın önceliklerini, dönüşüm tartışmasını ve Fransız İhtilali'nin küresel tarihini esas alarak sürdürülmesi kavrama yöneltilen bir başka yergi olarak öne çıkmaktadır. Buna göre küresel tarih de selefî olan dünya tarihi gibi İngilizce konuşan ülkeler tarafından domine edilmektedir ve çalışmaları yapanların diğer dildeki kaynaklardan faydalanmaları mümkün olamamaktadır. Yalnızca varıl üniversitelerdeki akademisyenlerin küresel tarih çalışmaları yapabildiği, bunun dışındakilerin yabancı ülkelere seyahat edemedikleri ve yabancı arşivlere ulaşamadıkları görülmektedir. Diğer yandan küresel tarih kavramının, dünya tarihinde görülen Batı merkezci karakterden bugünden yarına kurtulmasını beklemek anlamlı

¹⁸ Bowman Cutter, Joan Spero and Laura D'Andrea Tyson, “New World, New Deal: A Democratic Approach to Globalization”, *Foreign Affairs*, Vol. 79, No:2, Mar. - Apr., 2000, p. 97-98.

¹⁹ Georg G Iggers, Q Edward Wang, and Supriya Mukherjee, *A Global History of Modern Historiography*, New York, Routledge, 2013, p. 365.

olmayacaktır. Söz konusu dönüşümün iki ya da üç kuşak sürmesi beklenmelidir. Bununla beraber üniversitelerdeki tarih bölümlerinin dünyadaki tüm bölgeleri eşit olarak ele aldığı düşünülmemelidir. Örneğin; Avustralya, Endonezya ya da Hollanda'da yaşamayan Endonezya uzmanlarının sayısının yaklaşık bir düzine kadar olduğu görülmektedir. Bu sayının, Avrupa'nın tamamı ile eşit nüfusa sahip olan bir kültürü anlamak için oldukça sınırlı olduğu ortadadır.²⁰

Küreselleşme kavramına ilişkin net bir tarihçenin bulunmadığı konuyla ilgili yapılan çalışmalarda sıklıkla karşılaşılan bir sorundur. Küresel kavramı iş çevrelerinde esas olarak Levitt'in makalesinde işaret ettiği pazarların küreselleşmesi süreci ile tanınmıştır.²¹ *New York Times* gazetesi (NYT), 6 Temmuz 2006 tarihli sayısında küreselleşme kavramını icat eden Theodore Levitt'in öldüğünü duyursa da yalnızca birkaç gün sonra bu bilgiyi tashih etti. Levitt'in küreselleşmenin ekonomi alanında çalıştığını, küreselleşme terimine 1983 yılında ekonomi alanında yayımladığı bir makalede yer verdiği ifade edildi. *NYT*'ye göre Levitt, kavramı icat etmemiştir fakat onun popüler hale gelmesinde büyük bir rol oynamıştır. Aynı haberde kavramın 1944 yılında kullanıldığı, 1981 yılında ise çeşitli akademisyenlerin çalışmalarında küreselleşme kavramına yer verildiği ifade edilse de bu çalışmaların isimleri belirtilmedi.²²

Robertson'un küresellik (globality) kavramına ilişkin yayını da Levitt ile aynı tarihe denk gelmektedir. Diğer yandan küreselleşme kavramının esas olarak ekonomik bir nosyondan türediği daha sonra sosyal bilimler alanına sıçradığına ilişkin itirazlar bulunmaktadır. Bu görüştekiler, küreselleşme ve küresellik kavramlarının öncelikle din sosyolojisi ve İran'ın 1970'lerin sonunda yükselen köktenci İslamcılığa ilişkin tartışmalarla popülerlik kazandığını savunmaktadır.²³ Bu görüş yanlış olmamakla beraber, kavramın tanınırlığının ekonomi alanında yaşandığını göz ardı etmemek gerekmektedir.

²⁰ Richard Drayton, David Motadel; "Discussion: The Futures of Global History", *Journal of Global History*, Vol. 13, 2018, p. 7-9.

²¹ Theodore Levitt, "The Globalization of Markets," *Harvard Business Review*, Vol. 61, No:3, 1983, p. 92-102.

²² *New York Times*, 11.07.2006.

²³ Victor Roudometof, "The Glocal and Global Studies," *Globalizations*, Vol. 12, No:5, 2015, p. 776.

Scholte, küresel kelimesinin oluşumunu 1944'e dayandırırken²⁴ MacGillivray, kavramın ilk kez 1892 yılında, *Harper's Magazine* isimli dergide kullanıldığını not etmiştir. Buna göre dergi, *Monsieur de Vogue* isimli bir bireye atfen yaptığı yorumda kendisinin seyahat tutkusunun onu küresel yaptığını yazmıştır.²⁵

Küreselleşme terimi 1930'lardan itibaren bazı metinlerde değişik anlamlarda kullanılmasına rağmen kavramsallaştırma sürecinin esas olarak 1980'li ve 1990'lı yıllarda oluştuğu görülmektedir. Konuyla ilgili yapılan bir araştırma, terimin günümüzdeki anlamıyla ilk kez 1961 yılında *Merriam-Webster Third New International Dictionary* isimli sözlükte yer aldığını göstermektedir. Aynı araştırmaya göre küreselleşme teriminin İngilizce karşılığı olan 'globalisation' kelimesinin başlıkta geçtiği yayınlar aratıldığında *Expanded Academic ASAP* isimli veritabanında 7,737 sonuca ulaşılmaktadır. Bunlardan en eskisi 1986 tarihli olmak üzere 5,976'sı akademik makale, yine en eskisi 1984 tarihli olmak üzere 1404'ü popüler dergilerde yayımlanan makalelerdir. Ayrıca terim en eskisi 1987'de olmak üzere 355 ayrı gazete haberinin başlığında geçmektedir. Geri kalan iki sonucun ne olduğu hakkında ise bilgi verilmemiştir. Diğer yandan *ISI Web of Knowledge* indeksinde küreselleşme kelimesinin yine İngilizce karşılığının başlıkta geçtiği toplam 8,970 sonuç çıkmaktadır. Bu sonuçların en eskisi 1968 yılına dayanmaktadır. *EBSCO Host Database* isimli veri tabanında ise en eskisi 1975 yılında olmak suretiyle toplamda 17,188 sonuç çıkmaktadır. *Proquest Newspaper Database* isimli veritabanı, 25,856 ayrı gazete makalesinde küreselleşme kelimesinin başlıkta geçtiğini göstermektedir. Bunların en eskisi ise 1971 tarihlidir.²⁶ Küreselleşme kavramının ilk olarak 1980'lerin sonunda ortaya çıktığı ve kullanımının özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından ciddi biçimde arttığı görülmektedir. Söz konusu süreçte bir 'dünya sivil toplumu' görüntüsüne yaklaşıldığı, sınırlara ve nükleer

²⁴ Jan Aart Scholte, *Globalization: A Critical Introduction*, London, Palgrave Macmillan, 2000, p. 43.

²⁵ Alex MacGillivray, *A Brief History of Globalization: The Untold Story of Our Incredible Shrinking Planet*, London, Robinson, 2006, p. 10.

²⁶ Paul James, Manfred B. Steger, "A Genealogy of 'Globalization': The Career of a Concept", *Globalizations*, Vol. 11, No:4, 2014, p. 418-419.

silahlanmaya karşı olan propagandaların küreselleşmeyle ilintilendirildiği ortadadır.²⁷

Küresel tarih kavramının ortaya çıkardığı ilk sorun; bu kavramın net olarak ne anlama geldiği ve nasıl bir perspektif sunduğudur. Tarih disiplinindeki tüm yeni perspektifler gibi küresel tarih teorisyenleri de kendilerini seleflerinden ayırmak, küresel tarihin ne olduğunu daha çok ne olmadığı üzerinden anlatmak için yoğun bir çaba harcamışlardır. Küresel tarih, belirgin bir biçimde ulusal bir tarih değildir. Bunun yanında ulusal tarihin geleneğini yıkmaya çabalamaktadır. Diğer yandan küresel tarih, uluslararası ilişkiler tarihi de değildir. Farklı milletler arasında yaşanan gelişmeleri ve bu milletlerin birbirleri ile olan ilişkilerini ele alan bir tarih anlayışı değildir. Küresel tarih, benzer biçimde son 500 yıllık tarihi, Avrupa'nın genişlemesi olarak gören bir emperyal tarih anlatımı da değildir. Aksine sömürgeleştirmiş periferilerin metropollerle yaşadığı etkileşime odaklanmaktadır. Bu anlayış, söz konusu periferilerin metropolleri değiştirebildiği gibi metropollerin de periferileri etkileyip değiştirebileceğini öngörmektedir. Burada yenilikçi olan unsur, periferilerin metropollere olan etkisinin dikkate alınmasıdır. Söz konusu anlayış, küresel tarihin modernleşme tarihi de olmadığını göstermektedir. Diğer bir deyişle, Batı'nın biricik modern kültürünü dünyanın geri kalanına yaydığı ya da evrensel anlamda kültürel tohumların ilk Batı'ya atıldığını savunan bir yaklaşım değildir.²⁸

Peki küresel tarih yazımı esas olarak nasıl kavramsallaştırmalıdır? Buna şu aşamada cevap vermenin çok kolay olmadığı görülse de küresel tarihin birbirini tamamlayan iki özelliği olduğu savunulabilir. Bir yanda bağlantılar ve ağlar diğer yanda ise geniş coğrafi bölgeleri ve çağları karıştıran unsurlar bulunmaktadır ki bunlar gezegendeki olağandışı etkileşime işaret etmektedir. Örneğin çay, porselen ve tekstil ticareti 17. ve 18. Yüzyılda Çin'deki ve Hindistan'daki pazarları Levant'a ve Batı Avrupa'ya bağlamıştır. Şeker, pamuk ve tütün ticareti ise Afrika'yı, Amerika'daki üreticilere ve oradan da Bristol ve Lancashire'daki tüketicilere bağlamıştır. Odun ve kürk ticareti ise medeniyetin en vahşi sınırlarındaki üreticilerin Londra ve Paris'teki son modayı takip eden

²⁷ Jeffrey C Alexander, "“Globalization” as Collective Representation: The New Dream of a Cosmopolitan Civil Sphere," in *Frontiers of Globalization Research: Theoretical and Methodological Approaches*, Ed. by I. Rossi, New York, Springer, 2007, p. 377.

²⁸ David Washbrook, "Problems in Global History", in *Writing the History of the Global: Challenges for the 21st Century*, Ed. by Maxine Berg, Oxford, Oxford University Press, 2013, p. 21.

çevrelerle olan etkileşimine vurgu yapmaktadır. Bu ağlar içinde yaşanan ticaret ve sanayi devrimleri, Batı Avrupa'yı merkez olarak aldı ve 'modern' dediğimiz çağı başlattı. Sanayileşmenin 19. Yüzyılın başında İngiltere'de başlaması, küresel tarih anlayışına göre küresel bir hadise olarak değerlendirilmektedir. Küresel tarih yaklaşımı şüphesiz bu hadisenin nedenleriyle ve ortaya çıkmasından önceki uzun gebelik dönemiyle ilgilenmektedir. Küresel tarihin bu kadar popüler olmasının ardındaki nedenler arasında Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve 11 Eylül 2001 terör saldırıları da sayılmaktadır. Günümüzü algılamada kullanılan öncü kavram küreselleşme olduğundan bu sürecin kökenleri de merak konusu olmuştur. Bu durum daha kapsayıcı ve geniş perspektiften bir tarihçilik anlayışının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ayrıca geleneksel tarihçiliğin, Batı medeniyetini üst bir makama yerleştirmesi nedeniyle göçmenlerin yoğunluklu yaşadığı toplumlarda tepki çekmesi bir sosyal baskı yaratmaktadır. Küresel tarih, bu baskıya yanıt vermesi açısından önemlidir.²⁹

Küreselleşme kavramı özellikle çıkışı ya da tanınırlılığı itibariyle ekonomik bir fenomen olduğundan küresel tarihi genel olarak kıtalar arası ticarete dayandırma eğilimi göze çarpmaktadır. Uzaklıkları aşmanın masraflarının teknoloji, organizasyon, kurumsal ya da siyasi yollarla düşmesi, kıtalararası ticaret hacminin artmasına yol açmıştır. 13. Yüzyılda Avrasya'daki İpek yolu üzerinde *Pax-Moğolistan* düzeninin kurulması ya da 16. Yüzyılda İber gücünün gerçekleştirdiği deniz ticareti küresel tarihçilerin doğrudan ilgi alanına girmektedir. Diğer yandan bu tür ticari faaliyetleri analiz eden akademik çalışmalar genel olarak küresel bir perspektiften ve etkileşimden ziyade güç kavramına odaklanmışlardır. Braudel ve Wallerstein, ticaretin bu tür zorlayıcı perspektiflerini öne çıkarmışlar, kimilerine göre ise abartmışlar ve iki tarafın da rızası ile yapılan ticareti ve yaşanan etkileşimleri gözden kaçırmışlardır. Diğer yandan Max Weber, Henri Pirenne ve Charles Tilly gibi isimlerin çalışmalarında küresel bir yan olduğu, bu çalışmaların uluslararası ekonominin küresel perspektifine odaklandığı savunulabilir.³⁰

1990'ların sonundan itibaren küresel tarih olarak isimlendirildiği görülen tarih yazımına ilişkin net bir kavramsallaştırmanın bulunmaması, tarihçileri

²⁹ Conrad, *What Is Global History?*, p. 2.

³⁰ Jan De Vries, "Reflections on Doing Global History," in *Writing the History of the Global: Challenges for the 21st Century*, Ed. by Maxine Berg, Oxford, Oxford University Press, 2013, p. 35-36.

küreselleşme ve büyük dönüşüm gibi kavramların tarih yazımını nasıl etkileyeceğine dair düşünmeye sevk etmiştir. Küreselleşme özellikle ekonomik bir fenomen olduğundan konuya ilişkin çalışmalarda, mevcut koşullar altında ekonomilerin ve yönetimlerin birbirleri ile ne kadar ilintili olduğu sorgulanmıştır. Küresel tarih, tarihin Avrupa'nın ötesinde ve artık 'uzmanı' olunan ulusal devletlerin de ötesinde yeniden düşünülmesini teşvik etmektedir. Küresel tarihin eski ulusal tarihleri ve alan çalışmalarını sarstığı, şimdi de emperyal tarihi ve Atlantik dünyasını yeniden değiştirdiği dillendirilmektedir.³¹ Küresel tarih yazımının dünya tarihine göre açısını genişletmesi, tarihçiliğin farklı disiplinlerden beslenmesi ve farklı dildeki kaynakları kullanabilme gerekliliğini de öne çıkarmaktadır. Tarihçilerin ulusal sınırlarından çıkmasının ve mevcut alan çalışmalarını birbirlerine bağlama eğiliminin, yeni metotların ortaya çıkmasına ve çalışmaların interdisipliner bir mahiyet kazanmasına neden olması beklenmelidir. Alan çalışmaları uzmanlarının mevcuttakinden daha fazla lisan öğrenmeleri söz konusu sürecin muhtemel sonuçları arasındadır. Örneğin belirli bir bölgeyi çalışan bir akademisyenin yalnızca Kore ve Japon dillerini değil, gerekli bağlantıları kurmak için Rus dilini de öğrenmesi gerekecektir. Tarihçilerin aynı zamanda arkeolog, coğrafyacı jeolog, sanat tarihçisi, tarihsel sosyolog olmaları mümkün görünmediğine göre ya bu alanların çıkarımlarından faydalanmaları icap edecek ya da söz konusu disiplinlerden gelen akademisyenlerle ortak çalışmalar yapmaları gerekecektir.³²

Dünya tarihi ve küresel tarihin arasındaki farkın belirginleşebilmesi için dünya ve yerküre terimlerinin kullanım teamüllerinden yararlanmak meselenin anlaşılması açısından faydalı olacaktır.³³ Yüzyıllardır süregelen yaygın kullanım incelendiğinde 'dünya' teriminin gezegenin tümünü işaret etmekten ziyade insanların yalnızca kendi erişimlerinin bulunduğu alanları işaret etmek için kullanıldığı görülmektedir. Avrupalılar, tarihsel süreç içinde kendi yaşadıkları alanı 'dünya' kavramıyla özdeşleştirmişlerdi. Burada dünyadan kasıt, astrolojide ya da uzay fiziğinde kullanıldığı anlamıyla 'dünya' değildir. 1492 yılında Portekizli bir denizci sonradan Amerika adı verilecek yeni bir kıta keşfettiğinde Avrupalılar, keşfedilen yerin aynı gezegende olduğunun farkında olmalarına rağmen yeni bir 'dünya' bulduklarını iddia etmişler ve Amerika

³¹ Berg, "Global History: Approaches and New Directions", p. 1.

³² Ibid., 13.

³³ Benzer bir yaklaşım ve karşılaştırma için bkz. Bruce Mazlish, "Comparing Global History to World History", *The Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 28, No. 3, Winter 1998, p. 389.

kıtasını ‘Yeni Dünya’ olarak isimlendirmişlerdi. Bu anlayışa göre her topluluğun ya da toplumun kendine ait bir dünyası bulunuyordu. Gezegenin tamamına işaret etmek için ise dünyanın başına ‘tüm’ ya da ‘bütün’ sıfatlarının getiriliyordu. İronik bir biçimde dünya terimi, günlük kullanımda tek başına tüm dünyaya işaret etmemektedir, hatta tekil olarak bireylerin dahi kendi dünyalarına sahip olduğu ifade edilmektedir. Nitekim Türk Dil Kurumu, ‘dünya’ sözcüğünün birincil anlamını, ‘üzerinde yaşadığımız toprak ve denizler, yeryüzü’ olarak sunmuşsa da kullanım teamülleri açısından ikincil, üçüncül, dördüncül, beşincil ve altıncıl anlamlarının kökleştiği görülmektedir. Bunlar sırasıyla; (i) Dış çevre, ortam, (ii) İnançları bir olan ülke ve insan topluluğu, (iii) Meslek veya işbirliği içinde bulunan kimseler, camia, (iv) Herkes, (v) Duygu, düşünce ve hayal âlemi olarak belirtilmiştir. Buna karşılık, yerküre teriminin belirtilen tek anlamı; ‘Üstünde yaşadığımız gök cismi, yer, yer yuvarı, yer yuvarlağı’ olarak ifade edilmiştir. Bu kullanım teamüllerinin tesadüfen yerleştiğini düşünmemek gerekmektedir. Öyle ki benzer bir yaklaşım siyasi tarih yazımında da kendisini göstermektedir. Dünya teriminin insanların ya da toplumların kendi erişiminde bulunan coğrafi alanları gösterdiği gibi dünya tarihi de belirli bir toplumu ya da bölgeyi merkeze alan bir siyasi tarih yaklaşımına işaret etmektedir. Nitekim Herodot, Polybius, Sima Qian, Rashid al-Din ve Ibn Khaldun gibi önde gelen tarihçilerin çalışmalarının tamamı kendi çevrelerindeki ‘dünyalara’ ilişkindir.³⁴ Örneğin Eski ve Orta Krallık’a ilişkin Mısır kayıtları tüm Mısırlı olmayanları ‘alçak düşmanlar’ kategorisine sokuyordu. Benzer şekilde Herodot, Yunanlılarla Perslerin çatışmasını, barbarlarla medenilerin mücadelesi olarak addederken Sima Qian tüm göçmen grupları Çin medeniyetinin dışında bir unsur olarak konumlandırıyordu.³⁵ Dünya tarihi, esas olarak küresel tarihin tersine merkezine medeniyetleri alma eğilimindeydi. Ne var ki günümüzde bu kavram geçerliliğini belirli ölçüde yitirmiştir.³⁶ Mazlish’in vurguladığı üzere medeniyetlerin roket fırlatma kapasiteleri ve televizyon ağları işletme kapasiteleri bulunmamaktadır. Ayrıca medeniyetlerin yerini yaklaşık 200 yıl önce ulus devletler almıştı. Günümüzde ise ulus devletlerin, insanların, metaların, bilginin yoğun bir etkileşim halinde

³⁴ Conrad, *What Is Global History?*, p. 18-19.

³⁵ Jan Assmann, *The Mind of Egypt: History and Meaning in the Time of the Pharaohs*, New York, Metropolitan Books, 2002.

³⁶ Bu görüşün karşısında yer alacak, siyasi olayları günümüzde dahi medeniyetler üzerinden okuyan görelî güncel bir çalışma için bkz. Huntington, Samuel P. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Penguin Books, India, 1997.

olduğu görülmektedir. Bu nedenle küresel tarih perspektifi, ulus devlet sınırlarını aşan bir anlayışa işaret etmekte, meseleleri barbar ya da medeni gibi medeniyet üzerinden yapılan ayrımlar üzerinden okumamaktadır.³⁷

Gezegenin tümüne işaret etmek için ise eşanlımlı iki terim kullanılmaktadır. Bunlar yeryüzü ve küreselleşmenin isminin kaynağı olan yerküre terimleridir. Bu iki terim ile dünya terimi birbirlerinin alternatifi değillerdir. Belirtildiği gibi dünya terimi, yerküreye ya da yeryüzüne göre çok daha dar bir anlama sahiptir. Örneğin Avrupalıların Amerika kıtasını keşfettiklerinde kullandıkları ‘Yeni Dünya’ terimi yerine ‘Yeni Yerküre’ terimi ikame edilemez. Benzer biçimde Soğuk Savaş süresince Mısır, Venezuela, İran gibi devletler ‘Bağlantısızlar’ adı verilen bir hareketi başlatmışlar böylece ne ABD’nin ne de SSCB’nin başı çektiği bloklara dâhil olmayı kabul etmişlerdir. Bağlantısızlar olarak bilinen devletler aynı zamanda ‘Üçüncü Dünya Ülkeleri’ olarak isimlendiriliyordu. Bu terimin yerine de “Üçüncü Yerküreleri” teriminin ikame edilmesi anlamlı olmayacaktır. Yerküre terimi, uzayda gezegenimizin dışında bir yerden durup gezegenimize bakılıyormuşçasına yapılan bir tanımdır. Bir astrofizikçi yerküre kavramını kullandığında nasıl tüm gezegeni ifade ediyorsa, küresel tarih yazma iddiasında olan siyasi tarihçiden de küçük ya da öznel dünyaların değil yerkürenin tarihini yazması beklenmelidir. Diğer yandan dünya ve küre kavramları arasında üzerinde uzlaşmış bir ayrım bulunmadığından iki terimin birbiri yerine kullanıldığı çalışmalara da rastlanmaktadır. Örneğin Bayly’nin, ‘farkında olmasalar da artık tüm tarihçilerin dünya tarihçileri olduğunu’ savunduğu çalışmasında esas kastettiği, tüm tarihçilerin artık küresel tarihçiler olduklarıydı. Bayly’e göre tarihçiler artık eski yöntemle tek bir bölgeye odaklanmaktan ziyade daha geniş bir perspektiften çalışmalar yürütüyorlardı.³⁸

Batı Merkezli Yaklaşım

Siyasi tarih, esas olarak Avrupalıların ve Avro-Amerikalıların dünyanın diğer bölgelerini ve bu bölgelerde yaşayan toplumları nüfuz alanına aldığı dönemlerde bir akademik disiplin olarak oluştu. Kimi görüşlere göre modern

³⁷ Bruce Mazlish, “Comparing Global History to World History”, *The Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 28, No:3, Winter, 1998, p. 393.

³⁸ C. A. Bayly, *The Birth of the Modern World, 1780-1914*, Oxford, Blackwell, 2004, p. 469.

akademik disiplinler Avrupa merkezlidir. Öyle ki bu disiplinler Avrupa'yı dünya tarihinin temel itici gücü olarak konumlandırmaktadır.³⁹

19. Yüzyılda başlayan ulus devletleşme süreci, sanayileşme ve emperyalist eğilimler siyasi tarihçiliğin profesyonel bir disiplin haline geliş sürecini tetikledi. İngiltere'de 19. Yüzyılda başlayan sanayi devrimi, Avrupa'nın yalnızca ekonomik sistemini dönüştürmekle kalmadı, diğer yandan Avrupalıların ve Avro-Amerikalıların, çağdaşlarına kıyasla ölçsüz ve asimetrik bir askeri güce kavuşmasına neden oldu. Nitekim Batı, sağladığı ekonomik ve askeri güç yoluyla kendisinden coğrafi olarak uzak olan bölgeleri dahi kontrol altına almayı başardı. Batı'nın edindiği bu yetenek, kontrol altına aldığı bölgelerin kaynakları ekonomik açıdan suiistimal edebilmesine imkan verdi. Ayrıca söz konusu bölgelerde sömürge yönetimleri oluşturuldu. Siyasi tarihçiliğin profesyonel bir meslek olarak ortaya çıkışının bu sürece denk gelmesinin şans eseri olduğu düşünülmemelidir. Siyasi tarihçiler, sanayi devriminin hikmetlerini ve mensubu olduğu devletlerin üstün niteliklerini vurgulama eğiliminde olmuşlar ve Batı'nın 'dâhiyane' ve 'mucizevi' tarihsel gelişimini meşrulaştırmaya girişmişlerdir. Böylece Avrupa kıtası ve Amerika kıtasının yakın geçmişte Avrupalılaştırılmasıyla, dünyadaki diğer bölgelere ve topluluklara örnek olacak bir tarihsel ilerlemenin öznesi yaratılmış oldu. Afrika, Asya, Kolomb'tan önceki Amerika, Okyanusya gibi coğrafyalar ve bu coğrafyanın toplulukları ise kendilerine ancak antropoloji disiplini çerçevesinde alan bulabilmişlerdir. İsmi dünya tarihi olan çalışmalarda dahi, antik dönemde sanki yeryüzünde yalnızca Yunanlılar ve Romalılar yaşamışçasına bir anlatım yapılmaktadır. Yunan ve Romalıların Asya ile kurduğu ticari bağlara ya hiç ya da oldukça sınırlı bir yer verilmektedir. Ortaçağa gelindiğinde ise tarih, Roma sonrası karanlık çağlara ve Avrupalı şövalyelere indirgenmiştir. Avrupalı şövalyelerin savaş tekniklerini ve mühimmatlarını Orta Asya göçmenleriyle etkileşimleri sayesinde geliştirdikleri gerçeği ise çoğu zaman görmezden gelinmiştir. Modern zamanlarda ise çoğunlukla Avrupalıların keşiflerine yer verilmiştir.⁴⁰

Batı merkezli yaklaşımı aşabilen yayınlardan bazıları küresel bir şöret yakalamış ve siyasi tarih derslerinde, farklı yaklaşımların anlaşılabilmesi adına

³⁹ Conrad, *What Is Global History?*, p. 4.

⁴⁰ Barry K. Gills and William R. Thompson, "Globalizations, Global Histories, and Historical Globalizations," in *Globalization and Global History*, Ed. by Barry K. Gills and William R. Thompson, London, New York, Routledge, 2006, p. 1-2.

Batı merkezli siyasi tarih çalışmalarıyla bir arada okutulmuştur. Örneğin Bernard Lewis'nin *Orta Doğu* isimli çalışması ile Edward Said'in *Şarkiyatçılık* isimli eserinin Orta Doğu konulu derslerde eş zamanlı olarak okutulması yaygın görülen bir uygulamadır. Bu açıdan Lewis'nin eserinin Batı merkezli bir perspektif sunduğu, Said'in eserinde ise böyle bir nitelik bulunmadığı kabul edilmektedir. Nitekim Said, birçok bilim insanının evrensellik kisvesi altında kendinden farklı edebiyatları ve toplumları aşağı ya da geçilmiş olarak gördüğünü savunmuş, bu kişileri Avrupa merkezci olarak addetmiştir.⁴¹

Küresel tarih anlayışının, belirli kavramların belirli ülkelere atfedilerek tanımlanmasına da karşı durduğu görülmektedir. Örneğin İngiliz sanayi devrimi bizi bir yandan Çin'e diğer yandan Amerika kıyılarına ulaştırıyorsa ona artık İngiliz denilmemesi gerektiği yönünde görüşler dillendirilmiştir.⁴² Nitekim, günümüzde küresel tarih perspektifinden yapılan yayınlarda tarihler için kullanılan takvimin dahi seçiminde titizlik gösterilmektedir. Akademik çalışmalarda olayların gerçekleştiği tarihlerin niçin Müslümanların kullandığı Hicri takvim yerine Batılıların Miladi takvimine göre yazıldığı dahi mesele edilmiştir. Bu hassasiyetleri bulunan bir yazar, konuya ilişkin farkındalığını belirtse Batılıların tarih ölçülerini kullanmak durumunda olduğunu, aksi halde karışıklık yaşanacağını kaydetmiştir.⁴³

Küresel tarih, Batı merkezli bir yaklaşımdan imtina etme iddiasında olmasına rağmen özellikle son 500 yılın tarihinde Batı Avrupa'nın nereye konumlandırılacağı sorunu halen ortadadır. Avrupa merkezlilik, dünya tarihi yazımının önemli bir karakteristik özelliğiydi. Örneğin David Landes'in *The Wealth and Poverty of Nations* (Ulusların Zenginliği ve Yoksulluğu) isimli çalışması kimin zenginliğe sahip olup kimin olmadığına yönelik kesin yargılar içermektedir. John Roberts'in *The Triumph of the West* (Batı'nın Zaferi) isimli eseri ise başlığından da belli olacağı gibi 'maçın' galibini daha baştan ilan etmiştir. Küresel tarih ise Avrupa'yı belirtilen çalışmalarda olduğu gibi üst bir pozisyona değil onu ' gereken' yerine oturtma iddiasındadır. Esas sorun ise bu vadin nasıl gerçekleştirileceğinin belirlenmesinde yatmaktadır. Bazı tarihçilerin bu soruna buldukları çözüm Avrupa'yı büsbütün resmin dışına çıkarmaktır. Son 500 yıldır, Avrupa'nın küresel çapta birçok toplumu etkilediği ve etkilediği toplumların gelişimindeki rolü ortadayken, Avrupa'nın resmin

⁴¹ Edward Said, *Orientalism*, London, Penguin, 1978, p. 44.

⁴² Washbrook, "Problems in Global History", p. 23.

⁴³ Daniel Woolf, *Tarihin Küresel Tarihi*, İstanbul, Alfa, 2012, s. 22.

dışına çıkarılmasının birçok boşluk yaratacağı savunulabilir. Diğer yandan Avrupa odaklı ya da Batı merkezli bir yaklaşımın, Avrupalı olmayan toplumların birbirleriyle etkileşimini gözden kaçırdığı da bir gerçektir. Çin ve İslam dünyasının içinde bulunduğu ilişkilerin ele alınması bu açıdan önem taşımaktadır. Peter Gran'ın *Islamic Roots of Capitalism* (Kapitalizmin İslami Kökenleri), isimli çalışması söz konusu ihtiyaca cevap vermektedir. Dipesh Chakrabarty'nin çalışması da, literatürün genelde Avrupa'ya odaklanırken diğer kültürleri gözden kaçırmaya direnmesi açısından önemlidir. Chakrabarty, Hindistan'ın Kalküta ve Bengal şehirlerinde Avrupa kültürüne karşı gösterilen reaksiyonları, uyumu ve direnci ele almaktadır. Buradaki sorun, Chakrabarty'nin yaklaşımı uyarınca tüm dünyaya Avrupa'nın kırsallaştırdığı bölgeler olarak bakıldığı vakit, Avrupa'nın yine küresel bir yapının merkezinde konumlandırılıyor oluşundadır.⁴⁴

Bu sorunun çözülmesi için bir başka yol ise bizzat Avrupa'nın kırsallaştırılması olabilir. İngiltere'nin milli pazarının Asya malları ve tropikal meyve ithalatından nasıl etkilendiği, İngiltere'nin modern sanayisinin Çin porseleni ve Hint tekstili ile rekabet etmek ve onu kopyalamak için nasıl geliştiği gibi soruların peşinden gitmek bu noktada bir perspektif sunabilir.⁴⁵

Küresel tarihin Batı merkezli yaklaşımdan imtina ederken karşılaşacağı diğer bir sorun ise güç ve sömürü kavramlarıyla ilişkilidir. Batı merkezli bir yaklaşımdan uzaklaşmak, dünyayı domine etme ödülünün Avrupa'ya verilmesini engellemektedir. Fakat diğer yandan belirli 'suçların' Avrupa'ya isnat edilmesini, Avrupa'nın itham edilmesini de engellemektedir. Bu açıdan güç ve sömürü kavramlarını, diğer bir deyişle Avrupa'nın dünyanın çeşitli bölgelerini sömürdüğü gerçeğini tamamen göz ardı etmek, tarihi de görmezden gelmeye yol açabilir.

Bu sorunların haricinde Batı merkezliliğin, akademik yayınlara her zaman kasıtlı olarak aşılandığı da düşünülmemelidir. Küresel kapitalist sistemin temelinde Batı merkezli bir anlayışın bulunduğunu savunan görüşler, bu anlayıştan muaf bir siyasi tarih yazımının kolay olmadığı öngörüsünde bulunmaktadır. Siyasi tarih derslerinde okutulan tüm literatürün Batı medeniyetini önceleyen ve medeniyetin beşiği olarak Batı'yı gören bir anlayışı

⁴⁴ Washbrook, "Problems in Global History", p. 24-25.

⁴⁵ "From Comparative Sociology to Global History: Britain and India in the Pre-History of Modernity", *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, Vol. 40, No:4, 1997, p. 410-43.

içerdiği göz ardı edilmemelidir. Günümüzde Batılı ülkelerdeki üniversiteler şöyle dursun, Türkiye ya da Orta Doğu'da bulunan Müslüman nüfusu yoğun olan ülkelerdeki üniversitelerde dahi, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler literatürü, Orta Doğu medeniyetinin Dünya medeniyetine kazandırdıklarını anlatmakta çekingen davranmaktadır. Batılı düşünürlere dahi öncülük etmiş olan İbn Haldun, Farabi, İbn Sina gibi düşünürlerin çalışmalarına dahi ya hiç yer vermemekte ya da çok sınırlı yer vermektedir. Kolonyal sonrası dönemi çalışmaları ile tanınan Dipesh Chakrabarty, Avrupa'nın entelektüel geleneğinin modern üniversitelerdeki ve sosyal bilimler departmanlarındaki tek örnek olduğunu savunmaktadır. Diğer bir deyişle alternatifi bulunmamaktadır. Buna göre Avrupa entelektüel geleneği, antik Yunan'a uzanan ve yakın tarihli Avrupa tarihinin bir fabrikasyonudur.⁴⁶

Batı merkezli bir anlayıştan kaçınılması için başvurulabilecek yöntemlerin başlıcası yerel unsurları ele almak ve ayrı ayrı değerlendirilen toplulukların birbirleriyle olan etkileşimlerine odaklanmaktır. Diğer yandan küresel tarih, ismi nedeniyle tüm dünyaya ilişkin konuları kapsar gibi görünse de yerel unsurlara da odaklanabilmektedir. Witwatersrand'de çalışan Güney Afrikalı maden işçileri, Havai Kralı Kalakua'nın taç giyme töreni ya da 13. yüzyıl Güney Fransa'sındaki bir köye ilişkin bir çalışma ilk bakışta küresel tarih çalışması gibi görünmese de daha önce dünya tarihinin ele almadığı bir konu olması ve küresel tarih literatürüne katkı yapması nedeniyle, pekâlâ küresel tarih çalışması kapsamında değerlendirilebilmektedir. Benzer şekilde Buenos Aires, Dakar ya da Livorno'daki işçi sınıfına ilişkin bir çalışmanın küresel niteliği tek bir ülkeye odaklandığı için belirgin olmayacaktır. Fakat söz konusu çalışmalar, emek kavramının küresel tarih literatürüne katkıda bulunacaktır. Dipesh Chakrabarty'nin Bengal'deki işçi sınıfına yönelik çalışması ve Frederick Coopers'ın Mombasa'daki liman işçilerine yönelik çalışması da bu kapsamda değerlendirilebilir.⁴⁷ Diğer yandan Marksist ve Weberyan sosyal teorilerin de Batı orjinli oldukları ve Avrupa'nın siyasi tarihini merkeze alan küresel yaşamışlıklar ürettiğini düşünmek mümkündür. Bangladeş'teki sosyal hayatın ve işçi sınıfının Marksist perspektiften kavranamayacağını ve yerel kültüre

⁴⁶ Dipesh Chakrabarty, "Provincializing Europe", Princeton, Princeton University Press, 2000, p. 5.

⁴⁷ Conrad, *What Is Global History?*, p. 8.

odaklanması gerektiğini öngören Chakrabarty, bu yaklaşımların tek boyutlu olduğunu savunmaktadır.⁴⁸

İçinde bulunduğumuz postmodern çağın sabit ya da katı hiçbir unsuru ön kabul olarak görmemesi, Fransız filozof Jean-François Lyotard'ın tanımıyla postmodernizmin “merkezlerin ölümüne tanıklık eden ve üst-anlatılara karşı bir kuşku” içeren niteliği birçok ayrıcalıklı anlayışa meydan okumaktadır. Bunların arasında Anglo-merkezli, Avrupa-merkezli, etno-merkezli, cinsiyet-merkezli gibi anlayışlar bulunmaktadır.⁴⁹

Ulus Devlet Temelli Yaklaşım

Siyasi tarih disiplininin günümüz dünyasını açıklamada yetersiz kaldığı görüldüğünde bazı adımların atılması ihtiyacı öne çıkmıştır. Güncel olaylar, bilginin, finansın, bunalımların ve terörün dahi küresel bir nitelik kazanması, siyasi tarih disiplini küresel bir yönde ilerlemeye teşvik etmektedir. 1648 tarihli Vestfalya antlaşması ile başladığı kabul edilen ulus devletleşme sürecinin, 19. yüzyılda milliyetçilik hareketi ile birleşmesi tüm toplumsal süreçleri etkilediği gibi siyasi tarih yazımını da etkiledi. Fransız İhtilali ve Napolyon rejimi, kendisinden sonraki siyasi koşulları derinden etkilemesi nedeniyle Batı'da yapılan tarih çalışmalarını da etkilemiş oldu. Napolyon'un uyguladığı reformlar, fetih yoluyla Almanya'ya, İsviçre'ye, Hollanda'ya İtalya'nın belirli bölgelerine taşındı. Prusya, Napolyon'a karşı yenilgisinden sonra reformları tepeden bir biçimde uyguladı. İngiltere ise zaten bu alanda yol almıştı. Söz konusu reformlarda feodal düzenin yıkılması, serbest piyasa ekonomisinin kısıtlanması, hukukun üstünlüğü gibi kavramlar öne çıktı. Bu gelişmeler tarih yazımını da etkiledi. Tarihçiler, aydınlanma felsefesine karşı bir tavır içine girdi. Devrim, tarihin inkârı olarak algılandı. Örneğin Edmund Burke, Amerikan devrimini destekleyen biri olarak devrim fikrine karşı olmasa da reformların şiddete yol açacağını ve eski kurumlarla bağı koparacağını savundu. Fransız Devrimi'ne ve Aydınlanma felsefesine karşı gösterilen reaksiyon, ulus kavramının modern tarihin anahtar gücü olarak keşfedilmesine neden oldu. Almanya'da ulus kavramı Fransızlara karşı 1806 yılında verdiği mücadelede belirginleşti. 1813 ve 1814 yıllarında Almanların Napolyon'a karşı verdikleri bağımsızlık savaşı ise kavramı pekiştirdi. 1776 tarihli *Amerikan*

⁴⁸ Dipesh Chakrabarty, *Rethinking Working-Class History: Bengal, 1890 to 1940*, Princeton, Princeton University Press, 2000, p. 219.

⁴⁹ Keith Jenkins, *Tarihi Yeniden Düşünmek*, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 1997, s. 70-71.

Bağımsızlık Bildirgesi ve 1789 tarihli *Fransız İnsan ve Vatandaşlık Hakları Beyannamesi*, ulus terimini kökü geçmişte bulunan ve artık tarihin merkezinde olan bir unsur olarak kavramsallaştırdı.⁵⁰ Böylece siyasi tarih çalışmalarında milliyetçilik dalgası başlamış oldu.

Tarihin ideolojik bir yapı olması ve bu yapının egemen bloklar tarafından sürekli olarak yeniden işlenmesi, düzenlenmesi disiplinin en belirgin karakteristik özelliklerindedir. Bu düzenlemenin öncelikli sebebi, egemen bloğun egemen olduğu kesimlere ilişkin uygulamalarını meşrulaştırma eğilimidir. Egemenlerin, halkları sürekli olarak kendi çıkarları lehine mobilize etme çabaları, söz konusu tarih çalışmalarının da sürekli olarak yeniden işlenmesine yol açmaktadır.⁵¹

Nitekim tarihin bir disiplin olarak ortaya çıkışında belirli bir ulusun ekseninde gerçekleştirilen çalışmaların rolü göz ardı edilmemelidir. 18. Yüzyıl İtalya'sında Ludovico Muratori'nin İtalyan arşivlerini kullanarak gerçekleştirdiği çalışmalar, 17. Yüzyılda Maurists ve Bollandists'in Paris ve Belçika'da gerçekleştirdiği çalışmalar, 18. yüzyılda Alman üniversitelerinde yazılan Kilise tarihi ve Greko-Romen klasikleri, tarih disiplininde milliyetçilik dalgasının orjinleri olarak kabul edilebilir. Benzer şekilde 1819 tarihli *Monumenta Germaniae historica* projesinde orta çağ kaynaklarının kullanılması suretiyle bir Alman ulusu yaratma eğilimi görülmektedir. 19. Yüzyılın ortalarında ise Fransa'da *Ecole des Chartes* okulları kuruldu, 1836'da ise François Guizot tarafından ortaçağ kaynakları kullanılarak bir arşiv oluşturuldu. Guizot daha sonra Fransa'nın Milli Eğitim Bakanı olarak görev yaptı. Barthold Georg Niebuhr Roma tarihi açısından, August Böch ise Yunan tarihi açısından benzer işlevler gördü. Leopold Von Ranke ise Niebuhr'la gerçekleştirdiği çalışmalarda Niebuhr'un ulusu öne çıkan yöntemini Avrupa tarihine uyguladı. Böylece tarih biliminin temelleri atılmış oldu.⁵²

Siyasi tarih çalışmaları öteden beri bilinçli ya da bilinçsiz olarak milliyetçilik 'tuzağına' düşmekte ve odağına tek bir ulusu ya da bölgeyi alma eğilimine girmektedir. Çalışmaların temaları, ilgi alanları hatta sosyal işlevleri dahi tek bir ulusa odaklandığı görülmektedir.⁵³ Bu alışkanlığın küresel tarih yazımında tamamen geride bırakılacağını beklemek zordur. Bu açıdan siyasi

⁵⁰ Iggers, Wang, and Mukherjee, *A Global History of Modern Historiography*, p. 70-71.

⁵¹ Jenkins, *Tarihi Yeniden Düşünmek*, s. 29-30.

⁵² Iggers, Wang, and Mukherjee, *A Global History of Modern Historiography*, p. 73-74.

⁵³ Conrad, *What Is Global History?*, p. 3.

tarih çalışmalarının küreselleşmenin etkisinde olsa da ulus inşa sürecinde rol oynamayı sürdürmesi ve devlet yönetimlerinin kimlik üretme politikalarına katkı sağlamaya devam etmesi öngörülebilir.

Küreselleşmenin özellikle yakın tarihten itibaren popülerliğini kazanmasına rağmen, insanlar dünyadaki yerlerine ilişkin pozisyonlarını günümüzden önce de düşünmüşlerdir. Daha önce de tüm dünyanın içindeki yerlerine ilişkin merakın tetiklediği çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Ne var ki söz konusu çalışmalar ancak özel bir merakın ve ilginin sonucunda gerçekleşebiliyordu. Günümüzde ise küresel tarih anlayışı tedrici olarak bir rutin haline gelmiş, küresel entegrasyonun doğal bir sonucu olmuştur. Bu nedenle küresel tarihin günümüzde istinai bir perspektif ya da merak konusu olmaktan çıktığı savunulabilir.⁵⁴

Ulusal tarihlere ve alan çalışmalarına ilişkin yaşanan tatminsizliğin dünya tarihi yazımında belirli konuları ön plana çıkardığı görülmektedir. Bunlar; çevresel tarihler, göç, kölelik, ticaret ve seyahat kavramlarıdır. Fakat tüm bunların ötesinde küresel tarih yazımı, postmodernist ve postkolonyal doğrultularda oluşmuştur. Böylece ulusal sınırların ötesinde düşünme, yeni bir emperyal tarih yazımını getirmiş, Batı'nın ve Doğu'nun karşılaştırmalı olarak çalışılmasına yol açmıştır. Kolonyalizm ve emperyalizm tarihçileri, Doğu Hindistan şirketlerinin tarihlerine ve serbest ticaretin tarihine odaklanırken, sonradan ortaya çıkan tarihçiler ise madun insanların mücadelesine ve önceden sömürgeleştirilmiş bölgelerin yeni milli tarihlerine odaklandı. Asya ve imparatorluk tarihçileri, Asya'nın Avrupa tarafından domine edilmesine ve Asya'nın kurtuluşuna ilgi göstermişlerse de Asya'nın Avrupa'nın ekonomik yapısını değiştirmesine daha az önem vermişlerdir. Güncel alan çalışmalarında ise kolonileştirilmiş toplumların birbirleri ile olan ilişkilerinden çok bunların Avrupa ve Asya ile arasındaki birleştirici rolünü ortaya çıkaran araştırmalara ağırlık verildi.⁵⁵

Akademisyenlerin siyasi tarihi küresel bir anlayışla yazabilmeleri için niçin bu kadar bekledikleri önemli bir sorudur. Tarih yazımında milliyetçilik belirgin bir şekilde herkesin kendi ulusuna odaklanmasına yol açmıştır. Bunun nedeni olarak siyasi tarihçiliğin profesyonel bir disiplin olarak esas olarak Avrupa'da ulus devletleşme sürecine denk gelmesi gösterilebilir. Bu nedenle siyasi tarihçilerin özellikle tüm yerkürenin değil de ulus devletlerin tarihini

⁵⁴ Ibid., p. 17.

⁵⁵ Berg, "Global History: Approaches and New Directions", p. 3.

yazmaları sürpriz olmamıştır. Bu çalışmalar, zamanın ruhuyla tutarlı bir şekilde belirli bir devletin kurum ve kuruluşlarına, siyasal ve sosyal yapısına, uluslararası ilişkilerine odaklanmışlar ve bu coğrafyada yaşayan toplulukları, onların kültürel geleneklerini söz konusu faktörler üzerinden anlatmaya kalkışmışlardır. İtalyan tarihçilerin çoğu İtalya'yı, Koreli akademisyenler ise Koreyi çalışmışlardır. Küresel tarih bu arka planı aşan, daha kapsayıcı ve geniş bir vizyon öngörmektedir.⁵⁶

Küresel tarihin akademik bir perspektif sağlaması mümkün müdür? Leopold Von Ranke'nin anlayışınca profesyonel tarih geleneksel olarak arşive ve belgeye dayalı idi. Söz konusu belgeler, ulus devletler ve arşive sahip olan diğer kurumlar tarafından sağlanıyordu. Bu durum çalışmaların da söz konusu kurumların ve ulus devletleri olumlamasına, olumlamasa da en azından olumsuz yanlarını öne çıkarmada çekingen davranmasına yol açmıştır. Günümüzde tarihi küresel bir perspektifle yazma iddiasında olanların kendilerini halen 19. Yüzyılda Leopold Von Ranke'den ya da Herodot'tan ayırtmalarını dikkat çekicidir.⁵⁷ Tarihçiliğin geleneksel paradigmasının aşılması gerektiğini öngören Peter Burke'un yeni tarih olarak kavramsallaştırdığı süreçte üstesinden gelinmesi gereken sorun olarak işaret ettiği unsur geleneksel tarihçiliktir. Burke'un geleneksel paradigmadan kastı Alman tarihçi Leopold Von Ranke ile özdeşleşen klasik tarihçilik anlayışıdır. Bu anlayışa göre tarih esas olarak siyasetle, özellikle de devletle ilişkiliydi. Diğer bir deyişle ulusal ve uluslararasıydı, fakat yerel değildi. Diğer yandan kurumsal olarak kilisenin de, savaşın da tarihini kapsamaktaydı. Burke'a göre yeni tarihçilik ise insan aktivitesinin her alanıyla ilgilidir. Burke'un tarihçilik anlayışındaki bu değişime işaret ettiği için kullandığı kavram total tarihtir. Buna göre geleneksel tarihçiler, tarihi yalnızca yaşanan olayların bir tür anlatısı olarak değerlendirmektedir. Buna karşılık yeni tarihçilik yapıların analizine odaklanmaktadır. Burke, geleneksel tarih anlayışının, meselelere 'üstten', diğer bir deyişle devlet adamları, generaller, din adamları seviyesinden bakarken, yeni tarihçiliğin o zamana kadar görmezden gelinen aktörlere, halkların toplu düşünce tarzlarına yoğunlaştığını savunmaktadır. Köylü devrimleri de bu kapsamda ele alınmaktadır.⁵⁸

⁵⁶ Conrad, *What Is Global History?*, p. 4-5.

⁵⁷ Woolf, *Tarihin Küresel Tarihi*, s. 30-31.

⁵⁸ Burke, *New Perspectives on Historical Writing*, p. 3.

Makalenin başına belirtildiği üzere tarihçilerin geleneksel Ranke anlayışından, uzun zaman önce uzaklaşma eğilimine girdikleri görülmektedir. Fakat tarihçilerin ulusal ve kurumsal odaktan sapmaları, onları küresel bir anlayışa değil mikro tarihçilik ve kültürel tarihçiliğe yöneltti. Arşivler temel olarak kullanılmaya devam etti fakat belgeler farklı bir perspektiften okundu. Önümüzdeki dönemde küresel tarih yazımında arşiv belgelerinin kullanılması beklenmelidir. Çokuluslu şirketler ve organizasyonlar, 1990'lerden sonra uluslararası ekonomiyi domine etmişse de, söz konusu yapıların erken dönem modern Avrupa'da da etkili olduğu görülmektedir. Örneğin *Dutch East India Company* isimli firmanın arşivleri Avustralya'dan Japonya'ya kadar olağanüstü bir kaynak sağlamaktadır. Benzer şekilde Protestan misyonerlerin kayıtları, Hristiyan dininin misyonerlik faaliyetlerini inceleyen bilim dalı olan missioloji alanında kullanılmaktadır.⁵⁹ Geleneksel tarihçilik anlayışına göre tarih mutlaka arşiv belgelerine dayalı olmalıydı. Burke ise resmi vesikaların ve yazılı evrakların önemini kabul etse de yazının keşfinden önce yaşananların tarih öncesi olarak göz ardı edildiğini savunmuştur. Yazar diğer yandan resmi belgelerin genelde resmi görüşü yansıttığını not etmiştir. Bu nedenle yeni tarihçilik anlayışında yazılı tarihin yanında sözlü ve görsel tarih anlatışın da önem kazanacağı öngörülmektedir.⁶⁰ Örneğin Kolomb'tan önce Peru'da yaşayan And halklarının yaşadıklarını kayıt altına almak için kullanabilecekleri bir yazı dili bulunmuyordu. Bunun yerine kullanılan araç, sesli performanslarla birlikte kullanılan *quipu* isimli işaret sistemiydi. Benzer şekilde bir çok Afrika halkı yakın tarihlere kadar sözlü geleneklerini sürdürmüştür.⁶¹

Dünya tarihi anlayışla yapılan çalışmaların tek bir devleti odağına koymakla beraber küresel tarih anlayışı bir kavram etrafında çeşitli ülkelerin etkileşimine yoğunlaşmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nı denizdeki mücadeleler özelinde ele alan güncel bir akademik çalışmanın başlığında 'küresel tarih' ibaresi tercih edilmiştir. Söz konusu tercihin tesadüf olmadığını ima eden yazar, literatürdeki çalışmaların yalnızca tek bir cepheye ya da deniz savaşına odaklandığını, bunun da genelde Akdeniz'de ya da Pasifik'te bir mücadeleden seçildiğini savunmuştur. Yazar, kendi çalışmasında ise deniz savaşlarını tüm milletler nezdinde incelediğini savunmuş ve deniz savaşlarının savaşın sonucuna toplam etkisini ölçmeyi denemiştir. Başka bir deyişle yazar, kitabının

⁵⁹ De Vries, "Reflections on Doing Global History", p. 37-38.

⁶⁰ Burke, *New Perspectives on Historical Writing*, p. 3-4.

⁶¹ Woolf, *Tarihin Küresel Tarihi*, s. 32-33.

başlığında seğtiği ‘küresel tarih’ kavramının altını, İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan deniz savaşları bağlamında tüm milletlerin etkileşimini analiz ederek doldurma iddiası taşımaktadır.⁶²

Benzer bir iddiada bulunan farklı bir ęalıřma, İngiltere’nin 1917 yılında Yahudilere yönelik yayımladığı Balfour Deklarasyonu’nu ele almaktadır. Filistin topraklarında kurulmuş olan İsrail devletine yönelik ilk adım olan, dönemin İngiltere Dışışleri Bakanı Arthur Balfour tarafından 1917 yılında Siyonist lider Baron Walter Rothschild'a hitaben kaleme alınan mektubun siyasi tarih açısından önemi, günümüze kadar süren etkisi ortadadır. Yazarın söz konusu ęalıřmanın isminde ‘küresel tarih’ terimini kullanması, kendisini literatürdeki mevcut yaklaşımlardan ayırıtırma ęabasıyla ağıklanabilir. Nitekim Balfour deklarasyonu mevcut literatürde özellikle İngiliz hkmetinin motivasyonları açısından incelenmiştir. Söz konusu ęalıřma ise daha geniş bir perspektif sunma iddiası taşımaktadır.⁶³

Modernleşme Teorisi Eksenli Yaklaşım

Ęalıřmanın başında belirtildiği üzere, tarihçilerin insanlığın geldiği noktaya ve bölgeler/ülkeler arası oluşan farklara ilişkin sorular yönelmeleri disiplinin doğal gelişiminin esas tetikleyicisidirler. Ne var ki Batı medeniyetini merkeze alan modernleşme teorileri, disiplinin tek boyutlu bir yaklaşımla gelişimine neden olmaktadır. W. W. Rostow ve Karl Marks gibi düşünürler, tarihi modern sanayi kapitalizmiyle sona eren bir maraton koşusu olarak değerlendirmişlerdir. Bu görüşü savunanlar, maraton koşusunda kazananlardan ve kaybedenlerden oluşan listeler oluşturmakta ve günümüzde geğerliliğini büyük oranda kaybetmiş ulus devletleri buna göre tasnif etmektedirler. Bununla beraber tüm toplumların nihayet liberal bir demokratik bir sistemle ‘süslenecek’ bir gelişim sürecinde olduklarına dair yanılısama bir önceki yanılığıyla örtüşmektedir. Benzer şekilde John Stuart Mill’in tarihselci yaklaşımı, en yüksek yönetim esasının kendi kendine yönetim olduğunu savunsa da Hindistanlıların ve Afrikalıların henüz kendilerini yönetecek kadar medenileşmediğini savunmaktadır. Chakrabarty’e göre Mill, bunu yaparak

⁶² Symonds, Craig L., *World War II at Sea: A Global History*, Oxford University Press, 2018, p. Yazarın Notu Bölümü (Authors Note).

⁶³ Gelvin, James L. “The Global History of the Balfour Declaration: Declared Nation By Maryanne A. Rhett. Abingdon: Routledge, 2016. p. xiv 168. Hardback £110.00, ISBN 978-1-138-11941-3.” *Journal of Global History*, Vol.12, No:3, 2017, p. 436. doi:10.1017/S1740022817000237.

Hintlileri, Afrikalıları ve diğer ulusları tarihin hayali bir bekleme odasına koymaktadır.⁶⁴

Geleneksel dünya tarihi yazımı, insanlığın katettiği herhangi bir aşamanın ya da bir olayın arkasındaki gücün kesin olarak Batı'dan dünyanın diğer bölgelerine yayıldığını öngörmekteydi. Ulus, devrim, toplum, gelişim gibi kavramlar Avrupa'dan çıkmış ve dünyanın geri kalanında uygulanması gereken standartlara dönüştürülmüştü.⁶⁵ Buna karşılık küresel tarih anlayışı yerel-ötesi ve yerel unsurların, sömürgeci güç unsurlarının, milli mücadelelerin, ulusötesi entelektüel oluşumların ve diğer faktörlerin de rol oynadığı karmaşık bir sosyopolitik dönüşüme işaret etmektedir.⁶⁶

Soğuk Savaş'ın sonra ermesinden itibaren modernist teorilerinin sorgulandığı görülmektedir. Modernist yaklaşım, tüm soruların tek bir yanıt olduğunu öngörmekte ve tek bir doğrunun bulunduğunu savunmaktaydı. Buna karşılık post-modern düzende her sorunun birden fazla yanıt olduğu ve tek bir doğrunun bulunmadığı yaklaşımı öne çıktı. Bu çalışmada küresel tarih yazımında öngörülen dönüşüm ve süreklilikler ayrı ayrı ele alınmışsa da bu unsurların arasında güçlü bağların olduğu yadsınmamalıdır. Örneğin modernist bir bakış açısını, Batı merkezli bir yaklaşımdan ayrı düşünmemek gerekir. Modernist teori, Avrupalıların yerküredeki diğer tüm topluluklardan daha önce gelişim gösterdiklerini ve bu gelişim yoluyla sağladığı kazanımları sömürgeleri yoluyla dünyaya yayma gayretinde olduğunu öngörmektedir. Post-modernist yaklaşım ise her alanda olduğu üzere siyasi tarih disiplinine de yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Böylece Batı'yı merkeze alan tarihçilik anlayışından sapmalar meydana gelmiş, insanlık tarihini modernist teori gibi tek yönlü bir bakış açısı ile değerlendirmek yerine toplumları ve kültürleri müstakil olarak analiz eden ve toplumlararası etkileşimleri öne çıkaran küresel bir tarih yazımı öne çıkmıştır.

Bu süreçte demokratik değerlerin üstünlüğüne ve modernleşme teorisine vurgu yapan yaklaşım öne çıkmıştır. Amerikalı bir akademisyen, 'Tarihin Sonu' ismini verdiği çalışmasında bundan böyle yeryüzünde liberal değerlerin ve demokrasinin hâkim değerler olarak kökleştiğini ileri sürmüştür.⁶⁷ Buna göre tarihin sonuna gelinmişti. Artık tarihin farklı bir biçimde ilerlemesine yönelik

⁶⁴ Chakrabarty, "Provincializing Europe", p. 8.

⁶⁵ Conrad, *What Is Global History?*, p. 4.

⁶⁶ Dominic Sachsenmeier, "Global History, Pluralism, and the Question of Traditions," *New Global Studies*, Vol.3, No:3, 2009, p. 3-4.

⁶⁷ Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man*, New York, Free Press, 2006.

beklentiler beyhudeydi ve dünyada siyasi gidişat açısından farklı bir gelişim yaşanmayacaktı. Yeryüzündeki tüm toplumlar öyle ya da böyle sonunda demokrasi ve liberalizmin olduğu varış noktasına ulaşacaklardı. Ne var ki söz konusu görüşlerin yazarı 8 yıl aradan sonra yaptığı bir açıklamada projeksiyonlarında yanıldığını ikrar etmiştir.⁶⁸ Benzer bir yaklaşım, demokrasi ile iktisadi kalkınmışlık arasında bir ilintinin bulunduğuna yönelik görüşlerde belirginleşmektedir. Buna göre bir ülkenin demokratik standartlarında yaşanacak gelişmenin, iktisadi göstergelere de olumlu yansıtacağı görüşü ileri sürülmüştür. Çok yakın geçmişe kadar dünyada iktisadi gelişimin Batılı ülkeler nezdinde gerçekleşmesi, bu görüşün bilimselliğinin sorgulanmamasına neden olmuşsa da son dönemde Çin, Rusya gibi otoriter ülkelerin ekonomilerinde gösterdikleri gelişim, söz konusu argümanın sorgulanmasına yol açmıştır. Küresel tarih anlayışı, modernleşme teorisi gibi tek boyutlu yaklaşımlardan ziyade toplumların değer ve inanç sistemlerini müstakil olarak inceleyip, toplumlararası etkileşimlerin analizini öngörmektedir. 1981 yılında Avrupa Değerler Araştırması ismiyle başlayıp 1990 yılından beri ise Dünya Değerler Araştırması ismiyle süren çalışmalar kapsamında yaklaşık yüz ayrı ülkenin inanç ve değer sistemleri nicel araştırma teknikleriyle incelenmektedir.⁶⁹ Bu araştırmaların sonucunda 'Dünya Değerler Atlası' ismi verilen bir harita oluşturulmuş ve coğrafi olarak birbirine oldukça uzak olan mesafelerin yalnızca kültürel yakınlıklarından dolayı aynı kümede yer aldığı sonucuna varılmıştır. Küresel bir anlayışla yapılan bu çalışmaların önümüzdeki süreçte yaygınlaşması öngörülebilir. Küresel kavramının yerel kavramının zıttı olmadığı açıktır.⁷⁰ Küresel tarih kavramıyla vurgulanan yerel unsurların küresel bir perspektif içinde değerlendirilmesidir. Buna göre yerel unsurların birbirleri ile etkileşiminin ele alınması, bir bütün olarak küresel bir perspektif sunacaktır. Küresel kavramı, bir anlamda yerelin ve dolayısıyla geleneğin icat edilmesine yol açmıştır.⁷¹

⁶⁸ Josh Glancy, Yes, History's Death Was Exaggerated, The Times, Ekim 28 2014, (Çevrimiçi), <https://www.thetimes.co.uk/article/francis-fukuyama-yes-historys-death-was-exaggerated-059p8l7q9pm>, 7 Ocak 2018.

⁶⁹ Ronald Inglehart and Christian Welzel, *Modernization, Cultural Change, and Democracy : The Human Development Sequence*, New York, Cambridge University Press, 2005.

⁷⁰ Roland, Robertson, *Globalization: Social Theory and Global Culture*, London, Sage, 1992, p. 172.

⁷¹ Roland, Robertson, "Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity," in *Global Modernities*, Ed. by S. Lash M. Featherstone, R. Robertson, London, Sage, 1995, p. 35.

Sonuç

İnsanlık tarihinin gelişimi ve Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren yaşanan küreselleşme süreci, görelî dar bir bakış açısıyla yazılmış olan dünya tarihi yönteminden küresel tarih yazımına geçilmesi gerekliliğine işaret etmektedir. Dünya tarihi ile küresel tarih arasındaki farklılık, dünya ve yerküre terimlerinin kullanım teamüllerinde belirginleşmektedir. Buna göre dünya tarihi sınırlı bir perspektifle Weber'in tanımladığı biçimde ulus devletleri, belirli toplumları ya da en geniş haliyle Avrupa gibi spesifik bir bölgeyi kast ederken, küresel tarih yaşadığımız gezegenin tamamını ele almaktadır. Dünya tarihi, dünyanın tamamını analiz etmekten ziyade insanlığın siyasi ilerlemesini belirli bir bölge ya da ulus üzerinden açıklamaktadır. Küresel tarih ise, bu gelişimi tek bir ulusa ya da medeniyete mal etmeden, toplumların arasında süregelen etkileşimleri öne çıkarmak ve yerel kültürleri gözden çıkarmamak suretiyle analize kalkışmaktadır. Soğuk Savaş'ın ardından yaşanan tek kutuplu uluslararası ilişkiler düzeni, küreselleşmeyi önceleyen bir finansal sistem içinde insanların, hizmetlerin, metaların ve bilginin serbestçe dolaşmasına ve toplumlar arası etkileşimin artmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler, insanlığın ortak bir gezegende yaşam sürdüğüne yönelik farkındalığın artmasına yol açmıştır. Söz konusu farkındalık ise siyasi tarihin yalnızca belirli devletler ve toplumlar üzerinden değil yaşanan gezegenin tamamının tarihini anlama eğilimini öne çıkarmıştır.

Çalışmada dünya tarihinin üç temel özelliği analiz edilmiştir. Bunlar Batı merkezli yaklaşım, ulus devlet temelli yaklaşım, modernleşme teorisi temelli yaklaşımlardır. Dünya tarihi kapsamında incelenen üç yaklaşımın küresel tarih yazımında belirli oranlarda dönüşüm geçirecekleri savunulmaktadır. Batı merkezli yaklaşım, insanlığın siyasi ve sosyal gelişiminin Batı'dan diğer coğrafyalara doğru yayıldığını öngörmektedir. Zımni olarak ideolojik faktörleri de barındıran bu yaklaşım, Avrupa'yı sosyal gelişimin merkezine alırken Afrika, Asya gibi coğrafyaları kapsamına almakta direnç göstermektedir. Tarım, matematik, astrofizik gibi alanlardaki temel çalışmaların ve medeniyetin Orta Doğu olarak tanımladıkları coğrafyadan çıkmış olduğu gibi gerçekler bu anlayışta ya hiç yer bulamamakta ya da oldukça sınırlı bir biçimde yer bulabilmektedir. Küresel perspektiften yazılan çalışmaların ise herhangi bir bölgeyi merkeze almaktan kaçınması ve coğrafyalar ya da toplumlar arasında bir ast-üst ilişkisi oluşturmadan gerçekler üzerinden siyasi tarih yazımını gerçekleştirmesi beklenmelidir. Ulus devlet temelli yaklaşım, 19. Yüzyıldan bu

yana ulus devletlerin kendi tebaalarını vatandaşa çevirme sürecinde araçsallaştırılmıştır. Tek bir merkezden oluşturulan siyasi tarih müfredatları çoğu kez üretilmiş ortak geçmişleri içermiştir. Devletin sınırları içinde yaşayan toplulukların ortak bir paydası olduğuna yönelik algının pekişmesi amaçlanmıştır. Bu yaklaşım, yeryüzünün ortak tarihini yazmaktansa tek bir ulus üzerinden söz konusu ulusun yaptığı savaşlar ve bulunduğu coğrafyada diğer ülkelerle ilişkilerinden yola çıkmaktadır. Küresel tarihin ise toplumların müstakil olarak incelenmesini ve birbirleriyle olan etkileşimlerini herhangi bir propaganda faktöründen muaf olarak ele alması beklenmektedir. Önceki iki yaklaşımla ilintili olan diğer bir karakteristik özellik olan modernleşme teorisi temelli yaklaşım, Batı medeniyetini modernleşme sürecinin yegâne sembolü olarak görmüş ve yeryüzündeki diğer tüm toplumların gelişim çipası olarak belirlemiştir. Bu yaklaşıma göre geri kalmış tüm toplumlar, doğrusal bir hatta ilerlemek suretiyle nihayet modern, liberal ve demokratik değerleri benimsemiş toplumlara dönüşeceklerdi. Söz konusu yaklaşımın yeryüzündeki tüm toplumları homojenleştirme eğiliminde olduğu görülmektedir. Küresel tarih yazımında ise toplumların tekil olarak kültür ve inanç sistemlerinin anlaşılması ihtiyacı öne çıkmaktadır. Buna göre modernleşme süreçlerinin farklılaşabileceği gibi toplumların ideallerinin de kültürlerine göre farklılık gösterebilecekleri göz ardı edilmemelidir. Günümüzde gelinen noktada, dünyanın çeşitli coğrafyalarında yaşayan toplumların arasındaki kalkınmışlık ve refah seviyeleri arasındaki farkların incelenmesi, bu farkların oluşmasında rol oynayan unsurların ortaya çıkarılması, tarih alanına gösterilen ilginin öncelikli sebeplerindendir. Ne var ki dünya tarihi olarak adlandırılan perspektif söz konusu sorulara bütüncül ve tatmin edici yanıtlar verememiştir. Bu açıdan küresel perspektiften yazılan tarih çalışmalarında ve alana ilişkin etkinliklerde Batı merkezli, ulus devlet temelli ve modernleşme teorisi eksenli yaklaşımlarda belirli ölçülerde dönüşümün yaşanması öngörülebilir.⁷²

⁷² İstanbul Şehir Üniversitesi'nin organize ettiği "Global History Student Conference İstanbul 2018" (Küresel Tarih Öğrenci Konferansı 2018) isimli etkinliğin tanıtım yazısında, tarih yazımının daha küresel bir anlayışla dönüştüğü savunulmuş, söz konusu dönüşümün ulus devlet odaklı ve Avrupa merkezli tarihçiliği geride bıraktığı kaydedilmiştir bkz. İstanbul Şehir University History Department, Global History Student Conference İstanbul 2018, Ocak 31 2018, (Çevrimiçi) <https://www.globalhistorytr.com/conference-1>, 5 Ocak 2018.

KAYNAKÇA

Alexander, Jeffrey C, "“Globalization” as Collective Representation: The New Dream of a Cosmopolitan Civil Sphere." in *Frontiers of Globalization Research: Theoretical and Methodological Approaches*, edited by I. Rossi, New York, Springer, 2007, p. 371-82.

Assmann, Jan, *The Mind of Egypt: History and Meaning in the Time of the Pharaohs*, New York, Metropolitan Books, 2002.

Bayly, Christopher Alan, *The Birth of the Modern World, 1780-1914*, Oxford, Blackwell, 2004.

Berg, Maxine. "Global History: Approaches and New Directions." in *Writing the History of the Global : Challenges for the 21st Century*, edited by Maxine Berg. Oxford, Oxford University Press, 2013.

Burke, Peter. *New Perspectives on Historical Writing*, Cambridge, Polity Press, 1991.

Chakrabarty, Dipesh, *Provincializing Europe*, Princeton, Princeton University Press, 2000.

———. *Rethinking Working-Class History: Bengal, 1890 to 1940*, Princeton, Princeton University Press, 2000.

Conrad, Sebastian, *What Is Global History?*, New Jersey, Princeton, Princeton University Press, 2016.

Cutter, Bowman, Spero Joan and D'Andrea Tyson Laura, “New World, New Deal: A Democratic Approach to Globalization”, *Foreign Affairs*, Vol. 79, No:2, Mar. - Apr., 2000, p. 80-98.

De Vries, Jan. "Reflections on Doing Global History." in *Writing the History of the Global: Challenges for the 21st Century*, edited by Maxine Berg, Oxford, Oxford University Press, 2013, p. 44-45.

Frank, Andre Gunder, *Latin America: Underdevelopment or Revolution; Essays on the Development of Underdevelopment and the Immediate Enemy*, New York, Monthly Review Press, 1970.

Friedman, Thomas, *The Lexus and the Olive Tree: Understanding Globalization*, New York, Farrar, Straus and Giroux, 2000.

Fukuyama, Francis, *The End of History and the Last Man*, New York, Free Press, 2006.

Galvin, James L. “The Global History of the Balfour Declaration: Declared Nation By

Maryanne A. Rhet. Abingdon: Routledge, 2016. Pp. Xiv 168.
Hardback £110.00,

ISBN 978-1-138-11941-3." *Journal of Global History*, Vol.12,
No:3, 2017, p. 436–
438. doi:10.1017/S1740022817000237.

Geyer, Michael and Bright Charles, "World History in a Global Age,"
American Historical Review, , " *American Historical Review*, Vol. 100, No:4,
1995, 1034-1060.

Gills, Barry K., and William R. Thompson. "Globalizations, Global
Histories, and Historical Globalizations." in *Globalization and Global History*,
Edited by Barry K. Gills and William R. Thompson, London, New York,
Routledge, 2006.

Glancy, Josh. "Yes, History's Death Was Exaggerated." *The Times*, Ekim
28 2014, (Çevrimiçi), <https://www.thetimes.co.uk/article/francis-fukuyama-yes-historys-death-was-exaggerated-059p817q9pm>, 7 Ocak 2018.

Held, David, *Global Transformations : Politics, Economics and Culture*,
Stanford, Stanford University Press, 1999.

Held, David, and Anthony G. McGrew, *Küresel Dönüşümler: Büyük
Küreselleşme Tartışması*, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2008.

Hopkins, Anthony G., *Globalization in World History*, New York, W.
W. Norton, 2002.

Iggers, Georg G, Q Edward Wang, and Supriya Mukherjee, *A Global
History of Modern Historiography*, New York, Routledge, 2013.

Inglehart, Ronald, and Christian Welzel, *Modernization, Cultural
Change, and Democracy : The Human Development Sequence*, New York,
Cambridge University Press, 2005. doi:10.1017/CBO9780511790881.

Istanbul Sehir University History Department, Global History Student
Conference Istanbul 2018, Ocak 31 2018, (Çevrimiçi)
<https://www.globalhistorytr.com/conference-1>, 5 Ocak 2018, 2005.

James, Paul, and Manfred B Steger, *A Genealogy of 'Globalization': The
Career of a Concept*, Taylor & Francis, 2014.

Jared, Diamond, *Tüfek, Mikrop Ve Çelik*, Ankara, TÜBİTAK Popüler
Bilim Kitapları, 2008.

Jenkins, Keith, *Tarihi Yeniden Düşünmek*, Ankara, Dost Kitabevi
Yayınları, 1997.

Levitt, Theodore, "The Globalization of Markets", *Harvard Business Review*, Vol. 61, No:3, 1983, p. 92-102.

Lovett, A. W. "Braudel: Total History for Beginners", *The Historical Journal*, Vol. 26, No:3, 1983, p. 747-753.

Lyotard, Jean François. *The Postmodern Condition : A Report on Knowledge*. Edited by Geoffrey Bennington and Brian Massumi Minneapolis, University of Minnesota Press, 1984.

MacGillivray, Alex, *A Brief History of Globalization: The Untold Story of Our Incredible Shrinking Planet*, London, Robinson, 2006.

Mazlish, Bruce, "Comparing Global History to World History", *The Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 28, No.3, Winter 1998, p. 385-395.

Mennell, Stephen, "The Globalization of Human Society as a Very Long-Term Social Process: Elias's Theory", *Theory, Culture & Society*, Vol.7, No:2-3, 1990, p. 359-371.

Mill, John Stuart, *On Liberty*, London, Springer, 1966.

Northrup, David, "Globalization and the Great Convergence: Rethinking World History in the Long Term", *Journal of World History* Vol. 16, No: 3, 2005, p. 249-267.

Robertson, Roland, *Globalization: Social Theory and Global Culture*, London, Sage, 1992.

———. "Glocalization: Time–Space and Homogeneity–Heterogeneity." in *Global Modernities*, Edited by S. Lash M. Featherstone, R. Robertson, London, Sage, 1995, p. 25-54.

Roudometof, Victor, "The Glocal and Global Studies." *Globalizations*, Vol. 12, No:5, 2015, p. 774-787.

Sachsenmeier, Dominic, "Global History, Pluralism, and the Question of Traditions." *New Global Studies*, Vol. 3, No:3, 2009.

Said, Edward, *Orientalism*, London, Penguin, 1978.

Scholte, Jan Aart, *Globalization: A Critical Introduction*, London, Palgrave Macmillan, 2000.

Symonds, Craig L, *World War II at Sea: A Global History*, Oxford, Oxford University Press, 2018.

New York Times, 11.07.2006.

Wallerstein, Immanuel Maurice, *World-Systems Analysis : An Introduction*, Durham, Duke University Press, 2004.

Washbrook, David, "From Comparative Sociology to Global History: Britain and India in the Pre-History of Modernity", *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, Vol.40, No:4, 1997, p. 410-443.

———. "Problems in Global History." in *Writing the History of the Global: Challenges for the 21st Century*, edited by Maxine Berg. Oxford: Oxford University Press, 2013.

Woolf, Daniel, *Tarihin Küresel Tarihi*. İstanbul, Alfa, 2012.

Yun Casalilla, Bartolome, "Localism, Global History and Transnational History: A Reflection from the Historian of Early Modern Europe", *Historisk Tidskrift*, Vol. 127, No:4, 2007.